

1. HOE BEGIN IK MIJN ONDERZOEK?

VOORDAT U BEGINT

Is er al iets gepubliceerd over mijn voorouders?

Voordat u begint met het onderzoek naar uw voorouders is het verstandig na te gaan of anderen al iets gepubliceerd hebben over de familie die u wilt uitpluizen. Het zou zonde van de tijd zijn wanneer u vele uren steekt in een onderzoek dat een ander al heeft uitgevoerd. Ook als tijdens uw speurtocht nieuwe namen opduiken (bijvoorbeeld in de vrouwelijke lijn) is het handig om na te gaan of iemand daarover al eens iets op internet, in een boek of in een tijdschrift heeft gepubliceerd.

In de bibliotheekcatalogus van het Drents Archief kunt u opzoeken of er een genealogie of familiegeschiedenis over een bepaalde familie is verschenen.

U kunt in de bibliotheekcatalogus zoeken op onderwerp: de familienaam of de plaats waar de familie gewoond heeft. Dorpsgeschiedenissen, boerderijenboeken en de tijdschriften van historische verenigingen leveren vaak waardevolle informatie over families op.

Kwartierstaat, genealogie en parenteel

De meest toegepaste vorm van genealogisch onderzoek is de *kwartierstaat*. Met uzelf als uitgangspunt verzamelt u, terugwerkend in de tijd, gegevens over uw twee ouders, vier grootouders, acht overgrootouders, zestien betovergrootouders enz. In elke volgende generatie verdubbelt het aantal voorouders dus.

Met deze vorm van onderzoek beginnen de meeste mensen, maar u kunt ook andere vormen kiezen. Het is bijvoorbeeld mogelijk een onderzoek in te stellen naar alle nazaten in de mannelijke lijn van uw stamvader. Dit onderzoek, dat in principe de naamgenoten die familie van u zijn betreft, wordt *genealogie* genoemd. De term genealogie duidt dus zowel het familieonderzoek als geheel aan als één vorm daarvan in het bijzonder. Ook kunt u een voorouder als stamvader nemen en zijn *gehele* nageslacht uitzoeken in mannelijke en vrouwelijke lijn. Dit wordt een *parenteel* genoemd. Maar misschien raakt u geïnteresseerd in één bepaalde voorouder en wilt u van hem of haar een *biografie* maken.

Genealogische instellingen en verenigingen

[CBG Centrum voor familiegeschiedenis](#)

[NGV Nederlandse Genealogische Vereniging](#)

De NGV heeft een regionale afdeling Drenthe/Noordwest-Overijssel.

DE BURGERLIJKE STAND

Voordat u gaat zoeken in de databases van archieven, is het handig om gegevens over 20ste-eeuwse voorouders (namen, data, plaatsen) te verzamelen uit andere bronnen. De akten van de burgerlijke stand zijn namelijk pas na een flink aantal jaren openbaar: geboorteakten na 100 jaar, huwelijksakten na 75 jaar en overlijdensakten na 50 jaar. De akten van een aanzienlijk deel van de 20ste eeuw staan dus nog niet online!

Zoektips voor het vinden van 20ste-eeuwse gegevens:

- Overlijdensadvertenties (via de kranten op Delpher.nl, via MensenInq.nl, de Nederlandse Genealogische Vereniging of CBG Centrum voor familiegeschiedenis);
- Grafstenen (Graftombe.nl);
- Trouwboekjes, familiebijbels of andere documenten uit familiebezit;
- Persoonskaarten en persoonslijsten. Deze bevatten informatie over in Nederland woonachtige personen die na 1938 zijn overleden. Bij het CBG Centrum voor

familiegeschiedenis kunt u – tegen betaling – een uittreksel van een persoonskaart aanvragen.

De case Engelsman

Als voorbeeld voor de start van een onderzoek volgen we de speurtocht naar de familie Engelsman. Uit familiepapieren en een overlijdensadvertentie weten we dat Herman Engelsman geboren is in de gemeente Gieten op 15 april 1892. Dat is meer dan 100 jaar geleden, dus zijn geboorteakte is openbaar.

Alle openbare akten van de burgerlijke stand in Drenthe zijn te vinden op alledrenten, de website voor familieonderzoek van het Drents Archief.

De geboorteakte

Nadat we in het zoekscherm op alledrenten.nl de naam Herman Engelsman, de plaats Gieten en de datum 1892 hebben ingevuld, krijgen we het zoekresultaat in beeld: een korte inhoud van de geboorteakte en de scan van het originele document.

Let op: de datum die in alledrenten op de eerste regel vermeld wordt, is de aktedatum. De geboortedatum staat in de regel daaronder (te zien als u de treffer aanklikt). Daar leest u ook de belangrijkste gegevens uit de akte. De scan van de originele akte kunt u ook meteen bekijken en gratis downloaden.

In de geboorteakte vinden we de naam, geboortedatum, -tijdstip en -plaats van het kind en de namen en beroepen van de ouders. De aangever van de geboorte, bijna altijd de vader, tekent de akte, als hij tenminste zijn naam kan schrijven.

De geboorteakte levert zo de gegevens dat Herman Engelsman is geboren op 15 april 1892 om 11 uur 's avonds ten huize van zijn ouders: Harm Engelsman, 37 jaar oud, bakker te Gieten, en Hinderkien Hiddingh, zonder beroep. De aangever, zoals gebruikelijk de vader, tekent de akte samen met twee getuigen.

Eén van de getuigen is een veldwachter. Als getuigen treden vaak gemeenteambtenaren op, omdat die toch in de buurt van het gemeentehuis zijn. Ook caféhouders komen veel als getuige voor, om na afloop van de aangifte de geboorte te vieren met een drankje. Veel gemeentehuizen in Drenthe waren tot het eind van de negentiende eeuw trouwens nog gevestigd in het plaatselijke café. Na 1934 worden in de geboorte- en overlijdensakten geen getuigen meer vermeld.

Nu we de namen van Hermans ouders kennen, kunnen we opzoeken of er geboorteakten van broers of zusters van Herman aanwezig zijn. Specificeer uw zoekvraag door te zoeken op 'Burgerlijke stand', 'Geboorten', de naam van de vader 'Harm Engelsman' en de rol 'vader'.

Het blijkt dat de volgende kinderen van Harm Engelsman en Hinderkien Hiddingh in Gieten geboren te zijn:

1. Suzanna Engelsman, geboren 18 mei 1882 (aktedatum 19 mei 1882).
2. Jan Engelsman, geboren 6 oktober 1884 (aktedatum 8 oktober 1884).
3. Herman Engelsman, geboren 4 april 1887 (aktedatum 5 april 1887).
4. Aaltien Engelsman, geboren 26 december 1888 (aktedatum 27 december 1888).
5. Herman Engelsman, geboren 15 april 1892 (aktedatum 17 april 1892).

Harm Engelsman en Hinderkien hadden twee zonen Herman; de eerste is jong overleden. Het was vroeger gebruikelijk een later kind dan alsnog dezelfde naam te geven. Omdat de kindersterfte vroeger hoog was, kwam het wel voor dat daardoor drie, vier of zelfs vijf keer dezelfde naam aan kinderen werd gegeven die telkens jong stierven.

De huwelijksakte

Om de voorouders van Harm Engelsman en Hinderkien Hiddingh op het spoor te komen, gaan we op zoek naar hun *huwelijksakte*. In alledrenten.nl kunt u op de namen van beide ouders tegelijkertijd zoeken.

De huwelijksakte geeft gewoonlijk de namen van het echtpaar, hun beroepen, leeftijden, geboorte- en woonplaatsen en de namen van de ouders. Als de ouders nog in leven zijn, worden ook hun beroepen en woonplaatsen vermeld.

Harm Engelsman was, zo lezen we, een 26 jaar oude bakker, geboren en wonende te Gieten, zoon van Jan Ottens Engelsman, bakker te Gieten, en zijn vrouw Suzanna Zwiers, zonder beroep. Hinderkien Hiddingh was 27 jaar, geboren te Gasselte en wonende te Gieten, dochter van Herman Hiddingh en Aaltien Aling, beiden overleden.

Het echtpaar wordt in de akte 'jongeman' en 'jongedochter' genoemd. Dit heeft niets te maken met hun leeftijd, maar deze benamingen geven aan dat zij niet eerder gehuwd zijn geweest.

Het loont altijd de moeite om even naar de getuigen te kijken: bij een huwelijksakte zijn dit vaak verwanten. In deze huwelijksakte vinden we bij voorbeeld Egbert Zwiers en Lambertus Engelsman, ooms van de bruidegom, en Otto Hiddingh en Jan Hiddingh, neven van de bruid. Als het onderzoek naar de voorouders van het bruidspaar moeilijkheden oplevert, kan dit helpen om het juiste spoor terug te vinden. Verder staan onder de huwelijksakte de handtekeningen van het echtpaar, hun ouders (voor zover in leven) en de getuigen. We zien dat de moeder van de bruidegom geen geoefend schrijfster was.

Uit de voornamen van de ouders van Harm Engelsman en Hinderkien Hiddingh (Jan, Suzanna, Herman en Aaltien) blijkt dat, zoals gewoonlijk, zij hun kinderen naar de grootouders vernoemd hebben: de oudste zoon naar grootvader van vaders-, de tweede naar die van moederskant; de oudste dochter naar grootmoeder van vaders-, de tweede naar die van moederskant. In de praktijk worden altijd eerst de grootouders vernoemd. Als er meer kinderen geboren werden, kwamen ooms, tantes en eventueel verdere familieleden aan de beurt.

De huwelijksbijlagen

Bij ieder huwelijk werden ook bewijsstukken ingeleverd: de *huwelijksbijlagen*. Hieronder vinden we afschriften van verschillende akten die verdere informatie over het bruidspaar geven. De bijlagen zijn meestal geordend op gemeente, jaar en aktenummer. In alledrenten.nl vindt u bij elk huwelijk een linkje naar de scans van de huwelijksbijlagen. Die moet u even doorbladeren tot u het juiste aktenummer gevonden heeft.

De huwelijksakte van Harm Engelsman en Hinderkien Hiddingh heeft aktenummer 3. De bijlagen met dat aktenummer bevatten de volgende documenten:

- een uittreksel uit de geboorteakte van Harm, geboren in de gemeente Gieten op 17 jan. 1855, zoon van Jan Ottens Engelsman en Suzanna Zwiers, echtelieden;
- een uittreksel uit de geboorteakte van Hinderkien, geboren in de gemeente Gasselte op 4 sept. 1853, dochter van Herman Hiddingh en Aaltien Aling, ehelieden (= echtelieden);
- een uittreksel uit de overlijdensakte van Herman Hiddingh, weduwnaar van Aaltje Aling, overleden te Gasselte op 11 juli 1868;
- een uittreksel uit de overlijdensakte van Aaltien Aling, echtgenoot van Herman Hiddingh, overleden te Gasselte op 11 april 1855;
- een verklaring van de Commissaris des Konings in Drenthe dat Harm Engelsman aan zijn militaire dienstplicht heeft voldaan.

Dit zijn de stukken die praktisch altijd in de huwelijksbijlagen gevonden worden: uittreksels uit de geboorteakten van het bruidspaar, uittreksels uit de overlijdensakten van de overleden ouders en

een verklaring betreffende de dienstplicht van de bruidegom. Als iemand als weduwe of weduwnaar hertrouwt, moet ook altijd een uittreksel uit de overlijdensakte van de vorige echtgenoot of echtgenote bijgevoegd zijn.

Naast deze uittreksels kunnen ook andere stukken in de huwelijksbijlagen gevonden worden, bijvoorbeeld een toestemming van één of meer ouders die niet bij de huwelijksvoltrekking aanwezig kunnen zijn of een notariële akte dat de toestemming voor het huwelijk van een meerderjarig kind niet verkregen kon worden. Was men jonger dan 30 jaar, dan was de toestemming van de ouders voor het huwelijk nodig.

Als de ouders van bruid of bruidegom overleden zijn, worden in de huwelijksbijlagen vóór 1839 niet alleen de uittreksels van hun overlijdensakten opgenomen, maar vaak ook die van de grootouders. Op deze wijze werd aangetoond dat ook de grootouders geen toestemming voor het huwelijk meer konden geven. Voor de genealoog een belangrijke bron, want het gaat soms om uittreksels uit registers die niet meer bewaard zijn gebleven.

Als een benodigde geboorte- of overlijdensakte niet gevonden kon worden, is vaak een beëdigde verklaring omtrent de geboorte (akte van bekendheid) of het overlijden bijgevoegd. Dit is met name het geval als de geboorte of het overlijden vóór 1811 plaatsvond.

De overlijdensakte

Uit huwelijksbijlagen van het echtpaar Engelsman-Hiddingh kennen we de overlijdensdata en -plaatsen van Hinderkiens ouders. Ze zijn in Drenthe overleden en dus kunnen we hun overlijdensakten terugvinden op alledrenten.nl.

Herman Hiddingh was op het moment van zijn overlijden 'weduwnaar' van Aaltje Alingh, landbouwer te Gasselte en 72 jaar en 11 maanden oud. Hij werd te Gasselte geboren op 3 augustus 1795 en zijn ouders waren Harm Hiddingh en Janna Huizingh, beiden overleden.

Lang niet altijd zijn overlijdensakten zo uitgebreid en nauwkeurig. De geboortedatum en de namen van de ouders worden vaak niet of onjuist vermeld. Wees ook altijd voorzichtig met deze gegevens als ze wel genoemd worden: de aangevers van het overlijden kennen vaak niet de precieze geboortedatum en -plaats of de namen van de ouders en geven het vaak verkeerd op. Naar mate we verder terug gaan in de tijd zijn de gegevens in de akten minder nauwkeurig. Vooral de spelling van namen wisselt: in deze akte heet de overleden vrouw van Herman Hiddingh 'Aaltje', terwijl zij in haar eigen overlijdensakte en in de huwelijksakte van haar dochter Hinderkien Hiddingh 'Aaltien' heet. Verder werd zij in het uittreksel van de geboorteakte van haar dochter 'Aling' genoemd, maar heet zij in andere akten steeds 'Alingh'!

Het noteren van de gevonden gegevens

Als onderzoeker verzamel je zo al snel een hoop informatie. Het is daarom verstandig de gegevens nauwkeurig en geordend te noteren om het overzicht te houden. Voor het registreren van uw onderzoek naar voorouders (*kwartierstaatonderzoek*) kunt u gebruik maken van handige programma's zoals GensDataPro, PRO-GEN of Aldfaer. Als u de gegevens liever eerst uitschrijft, kunt u gebruik maken van een kwartierstaatformulier dat u via verschillende websites gratis kunt downloaden.

De resultaten van het onderzoek naar de voorouders van Herman Engelsman zien er tot nu toe als volgt uit:

		<i>Jan Ottens Engelsman</i> bakker te Gieten ovl. na 6 mei 1881	
	<i>Harm Engelsman</i> bakker te Gieten geb. Gieten 17 jan. 1855 ovl. na 15 apr. 1892	tr.	
		<i>Suzanna Zwiers</i> ovl. na 6 mei 1881	
<i>Herman Engelsman</i> geb. Gieten 15 apr. 1892	tr. Gieten 6 mei 1881	<i>Herman Hiddingh</i> landbouwer te Gasselte geb. Gasselte 9 aug. 1795 ovl. Gasselte 11 juli 1868	<i>Harm Hiddingh</i> ovl. vóór 11 juli 1868 tr. <i>Janna Huizingh</i> ovl. vóór 11 juli 1868
	<i>Hinderkien Hiddingh</i> geb. Gasselte 4 sept. 1853 ovl. na 15 apr. 1892	tr.	
		<i>Aaltien Alingh</i> ovl. vóór 11 juli 1868	

MEER OVER DE BURGERLIJKE STAND

Met de akten van de burgerlijke stand op alledrenten.nl kunt u een kwartierstaat verder uitwerken voor zover het de periode tot 1811 betreft.

Volgorde van voornaam en achternaam

In 1934 is een aantal zaken in de akten van de burgerlijke stand veranderd. Zo zijn de getuigen bij geboorte- en overlijdensakten afgeschaft. Verder is de volgorde van voornaam en achternaam omgedraaid, om te voorkomen dat kinderen ten onrechte een samengestelde ('dubbele') naam kregen.

Zo is Harm Engelsman op 17 januari 1855 te Gieten geboren als zoon van Jan Ottens Engelsman. Uit de geboorteakte is niet zonder meer af te leiden of Ottens een tweede voornaam is, of dat 'Ottens Engelsman' een samengestelde achternaam vormde. Als Harm zijn naam bij zijn huwelijk als 'Harm Ottens Engelsman' had opgegeven zou de ambtenaar dit niet aan de hand van de geboorteakte kunnen logenstraffen. Op die manier hebben in het verleden verschillende families zich van een samengestelde naam voorzien, waarbij het 'dure' karakter van zo'n naam natuurlijk meespeelde. Harm overleed echter te Gieten op 4 november 1936 als 'Engelsman, Harm', zoon van 'Engelsman, Jan Ottens', waarmee eenduidig werd vastgelegd dat de achternaam Engelsman was.

Nauwkeurigheid van akten

We hebben al gewaarschuwd voor de gebrekkige nauwkeurigheid van de vroege burgerlijke-standakten. Huwelijksakten zijn bijna altijd betrouwbaar, omdat de gegevens daar met behulp van uittreksels aangeleverd werden, en hetzelfde geldt voor geboorteakten, waarvoor de gegevens doorgaans van de vader van het aangegeven kind afkomstig zijn. Berucht zijn echter de overlijdensakten. De daarin vermelde geboortedata zijn vaak doopdata en de namen van de ouders zijn ook niet altijd betrouwbaar.

Formeel was de nauwkeurigheid groot. De voor- en achternaam van een kind lag bij voorbeeld vast op grond van de gegevens in de geboorteakte. Met behulp van kanttekeningen in de marge werden onregelmatigheden gecorrigeerd. Fouten in akten kwamen vaak aan het licht bij een huwelijk of als men ingeschreven werd ten behoeve van de dienstplicht. Naamswijziging en andere correcties van akten werden door de arrondissementsrechtbank gelast. Vooral in de begintijd van de burgerlijke stand was de mate waarin dit ook uitgevoerd werd afhankelijk van het plichtsbefef van de ambtenaar die daarop stootte.

Op alledrenten.nl zijn de gegevens overgenomen zoals die in de akte staan vermeld, ook al had de

ambtenaar het destijds mis!

Geboorte- en overlijdensplaatsen

De geboorte- en overlijdensakten worden opgemaakt in de gemeente waar de geboorte of het overlijden plaatsvond. Dikwijls wordt in de akte het dorp of de buurschap waar deze gebeurtenis plaatsvond niet of onnauwkeurig vermeld.

Volgens de overlijdensakte van Aaltien Alingh was zij geboren te Borger op 23 juli 1815 als dochter van Roelof Alingh en Geessien Kloosters. Zo werd in de overlijdensakte van Aaltien Alingh vermeld dat zij geboren was te Borger, maar haar geboorteakte geeft dat haar vader ten tijde van haar geboorte 'woonagtig te Ees' was. Hoewel de akte dat niet met zekerheid vermeldt, zal Aaltien wel geboren zijn in haar vaders huis te Ees. Haar huwelijksakte zegt wel dat zij in die buurschap geboren werd, maar in haar overlijdensakte wordt slechts Borger als geboorteplaats genoemd.

Buitenechtelijke kinderen

De geboorteakte van een buitenechtelijk kind bevat meestal alleen de naam van de moeder. Het gebeurde vaak dat een man die een ongehuwde moeder trouwde, haar kind als het zijne erkende waardoor het kind gewettigd werd. Hij hoefde niet de biologische vader te zijn, maar werd door het erkennen wel de juridische vader van het kind. De wettiging gaf men aan door een *kantmelding* op de geboorteakte.

Vondelingen

Voor vondelingen wordt een *akte van vinding* opgemaakt. Degene die een vondeling aantreft, geeft het kind aan bij de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Op 2 februari 1819 vond de landbouwer Barteld Jannes een kind, hangend aan de baanderdeur (grote deur van een boerenschuur) van de molenaarswoning van Harmannus Beens in Hijken. Deze woning stond aan de Groene weg. De volgende dag deed hij aangifte bij de ambtenaar van de burgerlijke stand van de gemeente Beilen. Volgens de akte was het 'gekleed buiten om het kind een wit beddelaken gemerkt met de letters Cl en cijfer 4, daarna een gewoon beddekussen, zonder sloop. Voorts een Spaans wollen dekentje, een rood wanden pak, borstrok, doek en een hembdje, het hoofd gedekt met twee gebreide witte katoenen musjes. Verder aan de voeten van het kind gevonden vier hembdjes, twee borstrokjes, drie paar kousjes alsmede een briefje liggende op de borst van het kind van de volgende inhoud: "Indien gij dit kind opneemt en er goed voor zorgt, zult gij rijkelijk kostgeld hebben. Het heet Teodoor. In de hoek van het kussen zit wat geld voor de eerste uitgaven. Blijft hij in leven, dan zal u gauw meer bezorgt worden. Anders is het voor u." Op aanwijs van genoemd briefje is gevonden vier drieguldens, welke aan Harmannus Beens zijn ter hand gesteld. Het kind onderzocht hebbende, hebben wij hetzelfde erkend van het manlijk geslacht te zijn. Schijnende om de acht dagen oud te zijn, zonder eenige kentekenen aan het lichaam nog eenig geschrift of merk gevonden, bestemd om hetzelfde te doen erkennen, zoo hebben wij terstond het kind onder de voor- en toenaam van Teodoor Groeneweg ingeschreven en bevolen dat hetzelfde zoude worden ter hand gesteld aan Hermannus Beens te Hijken opgemeld'. De 37-jarige korenmolenaar Beens was dus opeens een kind rijker. Teodoor Groeneweg groeide op in Hijken, maar vertrok later. (H.J. Vos, 'Vondeling in Hijken', Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen 9 (1997) nr. 4, blz. 29-31).

Levenloze kinderen

Anders dan men zou verwachten, hoeven niet alle kinderen in een gezin in de geboorteakten terug te vinden te zijn. Als een kind namelijk dood ter wereld kwam of overleed voordat de aangifte van de geboorte plaatsvond, werd alleen een overlijdensakte opgemaakt. In de overlijdensakten zijn deze kinderen meestal opgenomen onder de naam van de vader met de aanduiding 'dodgeboren kind van' of 'levenloos aangegeven kind van'.

Echtscheidingen

Echtscheidingen kwamen in het verleden veel minder voor dan nu. De akten van echtscheiding

werden meestal in de huwelijksregisters ingeschreven en in de marge van de huwelijksakte werd een kantmelding gemaakt. De rechtbank sprak de ontbinding van het huwelijk uit (zie verderop in deze gids). U vindt de akten van echtscheiding tussen de huwelijksakten op alldrenten.nl.

De oudste akten van de burgerlijke stand

Wie akten uit de eerste decennia na 1811 bekijkt, kan op vele verrassingen stuiten. Soms geven de akten meer informatie dan men in later tijd aantreft, soms missen belangrijke gegevens. De ambtenaren in de verschillende gemeenten hadden hun eigen opvattingen over het opstellen van de akten; pas in de loop van de negentiende eeuw kregen de akten een standaardvorm.

De schoonmoeder van Jakob Engelsman, Willemtien Nijenhuis, overleed te Gieten op 13 oktober 1814. In haar overlijdensakte wordt vermeld dat zij 52 jaar oud was, weduwe van Willem Ottens en woonachtig te Gieten, 'nalatende zeven kinderen met namen Jan, Roelf, Harm, Marchien, Jantien, Willem en Willemtien Ottens'. De namen van haar ouders en haar geboorteplaats worden echter niet genoemd.

Doodsoorzaak

De overlijdensakte geeft geen doodsoorzaak en deze is meestal ook moeilijk te achterhalen. Als er sprake was van een bijzonder geval (moord, epidemie, bijzondere ziekte), kan soms meer te vinden zijn in kranten, gemeenteverslagen of rechtbankarchieven. Sommige gemeenten bewaren de overlijdensverklaringen die destijds door een arts moesten worden opgemaakt.

Hinderkien Hiddingh overleed op 27 november 1918 te Gieten. Naar verhouding stierven er veel Gietenaren dat jaar: alleen al in november 1918 36 mensen, evenveel als in het hele jaar 1917. De oorzaak is makkelijk te vinden: in de Provinciale Drentsche en Asser Courant uit die tijd staan vele berichten over de Spaanse griep die in dat jaar Nederland teisterde. Zo meldt de krant van 9 november dat in Emmen in enkele dagen tijd 76 doden vielen! Mogelijk is ook Hinderkien Hiddingh aan deze ziekte overleden.

In het register van aangegeven lijken van Eelde, dat verderop nog ter sprake komt, wordt het overlijden van Harm Alberts Groenwold, 9 jaar oud, op 26 februari 1809 vermeld. Wat meer achtergrond geeft een krantenberichtje: 'Na een bedlegering van 12 dagen, gepaard met koorts, was het des Zondags den 26 February 's avonds om 8½ uur, dat onze oudste zoontje Harm, in den ouderdom van 9 jaren en 10 dagen, dit tijdelijke met het Eeuwige verwisselde. Hoe dit sterfgeval ons treft, kan een wel geplaatst ouderlijk hart wel bezeffen, egter is het onze pligt, zich te berusten in den wil van den grooten Vader der menschen. Deze dient ter kennis aan vrienden en bekenden, verzoekende van rouwbeklag verschoond te blijven. Paterswolde den 26 February 1809. A.H. Groenwold, Magriet R. Meulman.' (A. Brouwer, Het geslacht Groenwold 1650-1994 (Zeist 1994) 97)

Onderzoek buiten Drenthe

Bij bijna ieder familieonderzoek worden de provinciegrenzen vroeg of laat overschreden. Dat geldt ook voor het onderzoek naar de familie Engelsman: Jan Ottens Engelsman werd geboren in Groningen en zijn vader in Veendam. Voor onderzoek naar Groningse voorouders kunt u terecht op allegroningers.nl, Friezen vindt u op allefriezen.nl, en inwoners van Overijssel op historischcentrumoverijssel.nl. Een algemene landelijke database is wiewaswie.nl. Ook stads- en streekarchieven buiten de provincie Drenthe hebben hun eigen databases online staan.

Problemen

Niet altijd gaat het onderzoek van na 1811 probleemloos. Zo is de overlijdensakte van Lammechien Egberts van der Wijk, schoonmoeder van Jan Ottens Engelsman, niet te vinden als we haar naam op die manier intypen op alldrenten.nl. Als we zoeken op de naam van haar echtgenoot in het bevolkingsregister van de gemeente Gieten vinden we uiteindelijk haar overlijdensdatum en -plaats: 13 oktober 1857 te Gieten. In de overlijdensakte blijkt haar naam te zijn geschreven als Lammigje Geerts; een voorbeeld van de onnauwkeurigheid in de negentiende-eeuwse akten van de burgerlijke stand.

Zoektip 1: Zoek op naam en klik in plaats van 'Standaard' op 'Begint met'; bijvoorbeeld 'Begint met' Lam. Zo krijg u zowel Lammечиens als Lammigjes en andere spellingsvarianten als zoekresultaat.
Zoektip 2: Zoek op twee personen tegelijkertijd; bijvoorbeeld Overlijdensakte, EERSTE PERSOON Voornaam Begint met Lam, Rol Overledene; TWEEDE PERSOON Achternaam Zwiets, Rol Partner.

In de successiememorie van Herman Hiddingh (zie verder) worden, zoals gebruikelijk, zijn erfgenamen vermeld met hun woonplaats. In dit geval zijn het Hermans kinderen: Harm, Otto, Rolina Heildina, Jantina Willemina en Hinderkien Hiddingh, die wonen te Gasselte, en Freerkien (gehuwd met Albert Kuilman) en Gesina Wilmina Hidding (gehuwd met Jan Willems Salomons), die naar Gasselternijveen blijken te zijn verhuisd.

De gegevens die we tot nu toe uit akten van de burgerlijke stand en de huwelijksbijlagen hebben gehaald, zien er als volgt uit:

Herman Engelsman geb. Gieten 15 apr. 1892	Harm Engelsman bakker te Gieten geb. Gieten 17 jan. 1855 ovl. Gieten 4 nov. 1936	Jan Ottens Engelsman bakker te Gieten geb. Groningen 29 apr. 1824 ovl. Gieten 17 febr. 1905 tr. Gieten 29 maart 1848	Jakob Engelsman arbeider te Gieten geb. Veendam 12 aug. 1792 ovl. Gieten 26 jan. 1871 tr. Gieten 5 dec. 1816 Margien Ottens geb. Gieten 18 maart 1792 ovl. Gieten 28 jan. 1867
	tr. Gieten 6 mei 1881	Suzanna Zwiets geb. Gieten 28 apr. 1826 ovl. Gieten 2 nov. 1903	Jakob Harms Zwiets landbouwer te Gieten geb. Gieten 15 apr. 1798 ovl. Gieten 15 jan. 1874 tr. Gieten 15 okt. 1824 Lammечиien Egberts van der Wijk geb. Gieten 18 aug. 1801 ovl. Gieten 13 okt. 1857
	Hinderkien Hiddingh geb. Gasselte 4 sept. 1853 ovl. Gieten 27 nov. 1918	Herman Hiddingh landbouwer te Gasselte geb. Gasselte 9 aug. 1795 ovl. Gasselte 11 juli 1868 tr. Gasselte 8 sept. 1836	Harm Hiddingh landbouwer te Gasselte geb. Gasselte 26 okt. 1749 ovl. Gasselte 11 apr. 1836 tr. Janna Huizingh geb. Odoorn 17 mei 1767 ovl. Gasselte 2 sept. 1833
		Aaltien Alingh geb. Ees (Borger) 23 juli 1815 ovl. Gasselte 11 apr. 1855	Roelof Alingh arbeider te Buinen geb. Borger 7 juli 1776 ovl. Buinen 20 nov. 1863 tr. Geessien Willems Kloosters geb. Odoorn 12 apr. 1784 ovl. Ees 7 febr. 1873

VOOR- EN ACHTERNAMEN

Tegenwoordig heeft iedere Nederlander één of meer voornamen en een achternaam. De voorna(m)en worden na de geboorte in de geboorteakte vastgelegd. De achternaam vererft in principe ongewijzigd van de vader op het kind (per 1 januari 1998 kan de achternaam ook van de moeder worden overgenomen).

In de periode vóór 1811 lag dat anders: er waren geen officiële regels die het gebruik van namen reguleerden. Met de invoering van de burgerlijke stand werd weliswaar geregeld dat achternamen van vader op zoon vererfd en gedurende het leven vast waren, maar in de praktijk was men niet altijd even nauwkeurig met het navolgen van deze regel. Vooral de spelling wisselde regelmatig. Omdat de afwijkende gebruiken ten aanzien van de naamgeving vóór 1811 ook in de burgerlijke-standperiode nog nawerkten, bespreken we hieronder de belangrijkste aandachtspunten.

Spelling

De spelling van zowel voor- als achternamen kon sterk verschillen. Men schreef namen (ook de eigen naam!) vaak naar eigen goeddunken en was daarin lang niet altijd niet consequent. Na 1811 valt het

meestal wel mee, maar een afwijking van één letter kan het soms al lastig maken een naam in een database terug te vinden. Als regel wordt bij het genealogisch onderzoek de spelling in de geboorteakte aangehouden.

In de kwartierstaat-Engelsman zijn we ook na 1811 verschillende gevallen van wijzigende spelling tegengekomen: Aaltien Alingh komt zowel met als zonder 'h' voor. In haar geboorteakte heet zij dochter van Roelf Alingh (die tekent als 'Roelf Aaling') en Geessien Willems Klooster, terwijl haar vader in de huwelijksakte Roelof Aling heet en haar moeder daar met de voornaam Geesien te boek staat. In haar overlijdensakte heten haar ouders Roelof Alingh en Geessien Kloosters. Aan spellingsverschillen van namen moet u dus bij onderzoek in de negentiende eeuw en daarvóór niet al te veel gewicht toekennen.

Patroniemen

Vóór 1811 hadden veel Drenten nog geen vaste achternaam, maar voerden een *patroniem* of *vadersnaam*: Willem Alberts voor Willem, zoon van Albert; Hendrikje Roelofs voor Hendrikje, dochter van Roelof, enz. Ook personen met een achternaam voerden dikwijls ook een patroniem, zowel vóór als na 1811: Jakob Harms Zwiers, Lammechien Egberts van der Wijk, enz. Anders dan in het westen van het land werd dit patroniem niet van een aanduiding 'zoon' of 'dochter' voorzien (zoals 'Michiel Adriaenzoon de Ruyter' en 'Rembrandt Harmensz. van Rijn').

<KADER> Roelof Aling overleed in 1863 onder die naam, maar hij werd in 1776 gedoopt als Roelof, zoon van Willem Alberts. Tot 1811 noemde hij zich daarom Roelof Willems.

Hierboven zagen we al dat Lammechien Egberts van der Wijk in 1857 overleed onder de achternaam 'Geerts'. De overijverige ambtenaar van de burgerlijke stand in Gieten ontleende deze naam aan het patroniem van Lammechiens vader, Egbert Geerts, en vond blijkbaar dat Lammechien dezelfde 'achternaam' als haar vader diende te dragen.

Velen namen in of na 1811 hun patroniem als achternaam aan. Vandaar dat namen als Jansen, Willems en Roelofs tegenwoordig nog zo veel voorkomen. Ook vóór 1811 kunnen namen die eruit zien als een patroniem echter ook al fungeren als achternaam, d.w.z. ongewijzigd vererven van vader op zoon.

Margien Ottens, de vrouw van Jakob Engelsman, was een dochter van Willem Ottens. De naam Ottens zal oorspronkelijk teruggaan op een voorouder met de voornaam Otto, maar al vanaf de zestiende eeuw is het een zogenaamd 'versteend patroniem': een naam die eruit ziet als patroniem, maar vererft als een achternaam. (C. de Graaf, 'Genealogie van het geslacht Ottens van Anloo, ca. 1500-ca. 1811', *Gens Nostra* 51 (1996) 131-140, 250-284) <KADER>

Veranderende achternamen

Na de invoering van de burgerlijke stand kan een achternaam formeel alleen gewijzigd of toegevoegd (samengestelde achternamen) worden bij Koninklijk Besluit, maar vóór die tijd was er geen regelgeving die het gebruik van achternamen regelde. Ook Drenten die schijnbaar een vaste achternaam voerden, konden van achternaam wisselen en de naam van een echtgeno(o)t(e), boerderij of suikeroom aannemen. Vooral het aannemen van de naam van een gekochte of bewoonde boerderij komt veel voor.

Op 31 januari 1832 overleed in Sleen Geesje Houwen. Zij huwde eerst in 1784 met Berend Jipping als Geesje Woerding en vervolgens in 1798 als Geesje Berends, weduwe van Berend Janssen, met Geert Lamberts. Een zoon uit het tweede huwelijk, ook Geert Lamberts genaamd, heette in 1826 bij zijn huwelijk zoon van Geert Lamberts en Gesien Wilting en in de aantekening van zijn doop wordt hij vermeld als zoon van Geert Jansen en Geertien Jans. Bij de doopaantekeningen van de andere kinderen heet de moeder steeds Geesje(n) of Geessien Jans(en). De naam Houwen is afkomstig van haar vader, Woerding van haar moeder, Berends is afgeleid van de voornaam van haar eerste echtgenoot, Jans(en) van de voornaam van haar vader en van Wilting is de herkomst nog onduidelijk. Zulke extreme

gevallen zijn gelukkig zeldzaam. (P. Albers, 'Speurtocht naar Gesien Wilting. Problemen van een genealoog', Waardeel 15 (1995) nr. 3, 8-14)

(Volledige) vernoeming

Zoals we al eerder zagen, vernoemde men kinderen vrijwel altijd naar familieleden. Gewoonlijk kwamen eerst de grootouders van het kind aan de beurt en daarna ooms en tantes. In een aantal gevallen werd dit vernoemingspatroon doorbroken:

- De eerste zoon of dochter uit een tweede huwelijk kreeg vaak de naam van de vorige echtgenoot of echtgenote van de hertrouwde ouder.
- Als een kind jong overleed, kreeg het eerste kind dat daarna geboren werd vaak diens naam.
- Een kind dat na de dood van de vader geboren werd (of, in een enkel geval, na de dood van de moeder gedoopt werd), werd vaak naar de overleden ouder genoemd.

Deze vernoemingsregels konden leiden tot het voorkomen van gelijknamige kinderen in één gezin, die bij voorbeeld naar twee gelijknamige grootvaders vernoemd waren. Soms werden de kinderen dan onderscheiden door toevoeging van de aanduiding 'jonge' en 'olde'.

Een ander verschijnsel is dat van de volledige vernoeming, waarbij men een kind vernoemde mét de achternaam of patroniem van degene die vernoemd werd. Hoe dat kind dan in zijn latere leven genoemd werd, verschilt. Een Jan Geerts kon zijn zoon naar zijn vader Geert Pieters noemen. In dat geval is het kind Geert Pieters dus geen Geert, zoon van Pieter. Later kan hij voorkomen als Geert Pieters, maar ook als Geert Jans of zelfs als Geert Pieters Jans. Een Jan Hidding kon zijn zoon naar zijn schoonvader Klaas Baving noemen. Deze zoon heette dan later bij voorbeeld Klaas Baving, Klaas Hidding, Klaas Jansen of Klaas Baving Hidding. Door middel van volledige vernoeming konden ook twee kinderen met dezelfde voornaam onderscheiden worden.

Ook in de kwartierstaat van de familie Engelsman kwamen we al een voorbeeld van volledige vernoeming tegen: Jan Ottens Engelsman (1824-1905) was een zoon van Jakob Engelsman en Margien Ottens. Hij was volledig, met patroniem/achternaam, genoemd naar zijn oom Jan Ottens en was dus geen zoon van een Otto Engelsman. De grootvader van Marchien Ottens, Jan Ottens, werd op 31 december 1693 te Anloo gedoopt als Jan Julsinge, zoon van Willem Ottens en Marchjen Ottens. In zijn verdere leven wordt hij altijd kortweg Jan Ottens genoemd.

In 1758 lieten Bene Engberts en Jantijn Jans Winters een zoon Jan Bolding dopen en in 1761 een zoon Jan Tingen. De eerste, Jan Bolding Beenen, kreeg o.a. kinderen met de namen Bartelt Winters, Geert Jeulen en Jantje Winters, terwijl zijn broer Jan Tingen Beenen ook een dochter Jantien Winters had, volledig genoemd naar zijn moeder. (J. Ridderingh, 'De geslachtsnaamgeving in een Drentse plattelandsgemeente', NDVA (1960) 132-136)

Over naamkunde is veel literatuur. Een goede inleiding biedt: R.A. Ebeling, Voor- en familienamen in Nederland. Geschiedenis, verspreiding, vorm en gebruik (Groningen/'s-Gravenhage 1993). Over namen in Drenthe: R.A. Ebeling, 'Persoonsnamen', in: P. Brood, red., Graofwark. Hulpmiddel voor lokaal en regionaal historisch onderzoek in Drenthe (Assen 1988) 37-54.

Naamsaanneming

Op grond van decreten van keizer Napoleon van 18 augustus 1811 en 17 mei 1813 waren alle inwoners van het voormalige Koninkrijk Holland, in 1810 ingelijfd bij het Franse keizerrijk, verplicht hun achternamen te laten registreren. Wie geen vaste achternaam had, moest er één aannemen en daarvan een akte laten opmaken. Deze akten vormen de *registers van naamsaanneming*. Hierin vinden we niet alleen de achternamen die in 1811 aangenomen of behouden werden. Bij Koninklijk Besluit van 8 november 1825 werd de verplichting om een vaste achternaam aan te nemen namelijk herhaald omdat velen zich er niet aan hielden, vooral in Oost-Nederland. Daarom werden ook in het jaar 1826 registers opgemaakt om de niet eerder geregistreerde familienamen vast te leggen.

Er zijn slechts weinig registers van naamsaanneming bewaard gebleven, namelijk: Anloo (1811, 1826), Coevorden (1826), Eelde (1811), Eelde/Peize (1812), Emmen (1826), Gasselte (1812), Havelte (1826), Hogeveen (1813, 1826), Meppel (1826), Oosterhesselen (1826), Roden (1826), Rolde (1811), Ruinen (1811), Sleen/Zweeloo (1811), Smilde (1826), Vledder (1826), Vries (1812), Zuidlaren (1826), Zuidwolde (1826). In de Digilounge van het Drents Archief is een index op deze registers aanwezig. Harm Hidding te Gasselte, die al vóór 1811 een achternaam voerde, behield deze naam in dat jaar, mede voor zijn zoons Jan (19 jaar), Herman (16 jaar) en Willem (13 jaar) en voor zijn dochter Heildina (3 jaar). Volgens het register woonde hij in huis nr. 8. (Register van naamsaanneming, Gasselte, 1812) In 1811 nam Roelof Tonnis, wonende binnen de gemeente Rolde, voor hem, zijn zonen Tonnis (31 jaar) en Jacob (29 jaar) en zijn kleindochter Roelofje (1 jaar), de achternaam Nijlant aan (Register van naamsaanneming, Rolde, 1811, blad nr. 84).

ONDERZOEK VÓÓR 1811

Doop-, trouw- en begraafboeken

Voor 1811 bestond er geen sluitend systeem, zoals de burgerlijke stand, voor de bevolkingsadministratie. De voornaamste genealogische bron wordt in die tijd gevormd door de doop-, trouw- en begraafregisters (vaak afgekort als DTB), die door de predikant of koster werden bijgehouden. Hierin hield men de gedoopten, de ondertrouwd en/of de gehuwden en de overledenen en/of begravenen in de gemeente bij. In 1811 moesten deze registers worden ingeleverd bij de betreffende gemeentehuizen om als grondslag te dienen voor het opzetten van de burgerlijke stand. (Daarom werden de doop-, trouw- en begraafboeken vroeger ook wel 'Retroacta van de burgerlijke stand' genoemd.) We zagen al dat in de akten en de bijlagen van de burgerlijke stand vaak gegevens uit deze bron geput worden.

In Drenthe was verreweg het grootste gedeelte van de bevolking in de zeventiende en achttiende eeuw hervormd, of Nederduits gereformeerd, zoals het kerkgenootschap toen heette. Rooms-katholieken (o.a. in Coevorden), doopsgezinden (vooral in Roderwolde en Havelte), luthers en (in Coevorden, Assen en Meppel), waalsen (in Dwingeloo) en joden (gemeenten in Coevorden, Hogeveen en Meppel) kwamen aanzienlijk minder voor. De meeste Drenten kunnen we dan ook in de hervormde kerkenboeken terugvinden. Alleen huwelijken die ten overstaan van een hervormde predikant gesloten werden, waren in Drenthe geldig. Daarom vinden we ook de huwelijken van niet-hervormden in de hervormde registers terug. De kerkelijke gemeenten vielen voor een groot deel samen met de latere burgerlijke gemeenten van vóór de gemeentelijke herindeling van 1998.

Het zoeken in de doop-, trouw- en begraafboeken gebeurt in grote lijnen op dezelfde manier als in de burgerlijke stand. Het is handig om uit te gaan van een doop- of geboortedatum, afkomstig uit een huwelijksbijlage of een overlijdensakte. De doopgegevens kunnen vervolgens gevonden worden op alldrenten.nl inclusief een scan van de bladzijde uit het doopboek. De doopaantekening levert de namen van de ouders, van wie vervolgens het huwelijk of de ondertrouw opgezocht kunnen worden. In de (onder)trouwaantekening wordt vaak de herkomst van de bruid en bruidegom vermeld. Vervolgens probeert u hun doopgegevens te vinden door op naam en op de plaats van herkomst te zoeken.

Een handig overzicht van alle bewaard gebleven doop-, trouw- en begraafboeken en een inleiding over de verschillende godsdiensten in Drenthe, is te vinden in: P. Brood, Inventaris van de doop-, trouw-, overlijdens- en begraafregisters van vóór 1811 in de provincie Drenthe (Groningen 1979). Het boekje kunt u in de Digilounge van het Drents Archief bekijken.

Een groot verschil met het onderzoek in de burgerlijke stand is dat de registers niet volledig bewaard zijn gebleven. Van sommige kerkelijke gemeenten zijn er doop-, trouw- en begraafboeken uit de zeventiende eeuw, van andere ontbreken zij vrijwel geheel. In die gevallen is het noodzakelijk om andere bronnen bij het onderzoek te betrekken.

Is Jan Jans Jan Jans?

Een ander groot probleem met de doop-, trouw- en begraafboeken is, dat vaak niet eenduidig vastgesteld kan worden wie wie is. Vooral in het geval van veel voorkomende namen is het niet onwaarschijnlijk dat in één dorp tegelijkertijd verschillende naamgenoten leefden. Om de gelijknamige personen van elkaar te onderscheiden moet men soms verder onderzoek verrichten. Een beproefde methode is het gebruik maken van de vrij strikte vernoeming van kinderen. Geeft dat geen uitsluitsel, dan moeten andere bronnen te hulp worden geroepen.

Roelof Aling werd op 7 juli 1776 gedoopt als Roelof, zoon van Willem Alberts en Hendrikje Roelofs. Het huwelijk van dit echtpaar kon zonder probleem gevonden worden: '1771, Den 19 May. Willem Alberts en Hindrikje Roelofs, beyde van den Bronger [= Bronneger, onder Borger]'. Er blijkt echter dat te Borger twee keer een Willem, zoon van een Albert, gedoopt werd, die beiden in aanmerking komen om de gezochte Willem Alberts te zijn: op 9 februari 1738 een zoon Wilm van Albert Wilms en Grietjen Berents en op 23 maart 1749 een zoon Wilm van Albert Hussinge en Roelofjen Wilms. Als we in het doopboek van Borger zoeken naar gedoopte kinderen van Willem Alberts en Hendrikje Roelofs, dan vinden we in de periode tussen 1771 en 1784 achtereenvolgens: Grietje, Roelof, Roelof, Albert, Hendrik en Berent. We zien dus geen dochter Roelofje, maar wel een Grietje. Deze zal vernoemd zijn naar Grietjen Berents en dus is Willem Alberts vermoedelijk de Wilm, gedoopt op 9 februari 1738 als zoon van Albert Wilms en Grietjen Berents. Hiervoor pleit ook het feit dat dit ouderpaar volgens de doopaantekening woonde te Bronneger, waar Willem ten tijde van zijn huwelijk van afkomstig was. Een extra aanwijzing vinden we in het patroniem van Grietjen: Berents. Haar vader zal Berent geheten hebben en van hem zal de naam van Willem Alberts' jongste zoon Berent wel afkomstig zijn.

In het gezin van Willem Alberts en Hendrikje Roelofs komt twee keer een zoon Roelof voor. In verreweg de meeste gevallen duidt dit op een vernoeming naar een overleden oudere broer of zuster. Het komt echter ook wel voor dat in één gezin meer kinderen tegelijkertijd dezelfde naam droegen.

Het is duidelijk dat dergelijke identificaties afhangen van het voorkomen van de namen. Een Dubbelt Scheltes is makkelijker te identificeren dan een Jan Jans. In sommige gevallen zijn de moeilijkheden dan ook onoplosbaar of moet er met de onzekerheid geleefd worden.

Schultegerechten

Bij het onderzoek vóór 1811 komt de genealoog niet alleen in aanraking met de indeling van Drenthe in kerkelijke gemeenten of kerspelen, maar ook met die in schultambten of schultegerechten. De schulte had verschillende taken en was een voorloper van de latere burgemeester, kantonrechter, politiecommissaris en notaris. Daarom vinden we in de archieven van de schulten verschillende bronnen die voor genealogisch onderzoek van groot belang zijn, zoals huwelijkscontracten, testamenten, stukken betreffende voogdij, boedelscheiding enz. In hoofdstuk 4 wordt nader op de werkzaamheden van de schulte ingegaan. Ook andere bronnen die hieronder behandeld worden, zijn ingedeeld volgens schultambten. Een schultambt omvatte vaak verschillende kerspelen.

Bronnen voor geboortedata vóór 1811

Doopboeken

Vóór 1811 is het meestal niet mogelijk een precieze geboortedatum te achterhalen. In de doopboeken noteerde men meestal alleen de doopdatum, maar soms werd daarbij ook de geboortedatum gevoegd. Het is belangrijk om bij het noteren van de gegevens deze data goed te onderscheiden.

In het doopboek van Borger vinden we de doopaantekening van Hinderkien, dochter van Roelf Willems

*en Geessien Willems, van Ees. Volgens deze aantekening werd zij geboren op 25 oktober 1806 en gedoopt op 2 november van hetzelfde jaar.
Alle bewaard gebleven doopboeken van Drenthe vóór 1811 staan op alledrenten.nl.*

Huwelijksbijlagen en overlijdensakten

Als men na 1811 huwde, werd als bijlage een uittreksel uit het doopboek gevoegd of een andere bron waaruit de geboorte of doop bleek. Was het betreffende doopboek niet meer aanwezig dan werd een *akte van bekendheid* opgemaakt, waarin getuigen informatie verstrekten omtrent de identiteit van de bruid of bruidegom en zo mogelijk over geboortedatum, geboorteplaats en ouders. Zoals we al eerder vermeldden, werden ook in overlijdensakten vaak geboortedata opgenomen, die echter ontleend werden aan doopboeken en eigenlijk doopdata waren.

Zo vinden we in de overlijdensakten van Jakob Harms Zwiers, Harm Hiddingh en Roelof Aling hun geboortedata. Maar na controle in de doopboeken blijkt het telkens om doopdata te gaan. Nu komt het wel voor dat een kind op de geboortedag nog gedoopt werd, maar waarschijnlijker is het dat de ambtenaar van de burgerlijke stand de doop heeft opgezocht en gemakshalve de gevonden datum als geboortedatum invulde. In de overlijdensakte van Margien Ottens wordt vermeld dat zij gedoopt werd op 18 maart 1792. Vergelijking met het doopboek wijst uit dat de ambtenaar een fout heeft gemaakt: boven de inschrijving van Margiens doop op 25 maart 1792, staat een doopaantekening van 18 maart. De ambtenaar heeft de verkeerde datum opgenomen in de overlijdensakte.

Bevolkingsadministratie

In enkele negentiende-eeuwse registers van de bevolkingsadministratie, zoals de bevolkingsregisters (zie verder) en het *registre civique* uit 1811 (zie verder), zijn de geboortedata van de (mannelijke) ingeschrevenen opgenomen. Deze waren deels ontleend aan opgave door de betrokkene zelf, deels aan bij de gemeente gedeponeerde doopboeken.

In het registre civique vinden we bijvoorbeeld de inschrijvingen van Roelof Willems (= Roelof Aling), arbeider te Ees, geboren 7 juli 1776, Harm Hiddingh, landbouwer te Gasselte, geboren 26 oktober 1749 en Harm Wessels (= Harm Wessels Zwiers), wever te Gieten, geboren 13 januari 1765. (OSA, inv.nr. 1673) Ook hier valt de opgegeven geboortedatum steeds samen met de doopdatum in de doopboeken en zal het dus geen geboortedatum betreffen.

Bronnen voor huwelijksdata vóór 1811

Trouw- en ondertrouwboeken

Aantekeningen betreffende huwelijken werden door predikanten op verschillende wijze in registers ingeschreven. Sommige hielden trouwboeken bij, andere ondertrouwboeken. Voorafgaand aan het trouwen werd het aanstaande huwelijk op drie achtereenvolgende zondagen van de kansel afgekondigd (geproclameerd) om anderen de gelegenheid te geven bezwaar te maken. Als het ook in een andere kerk afgekondigd werd, moest door de predikant van die gemeente een verklaring (attestatie) overlegd worden dat de proclamaties daar geschied waren en geen bezwaren waren ingediend. Meestal werd het huwelijk vervolgens gesloten in de week die volgde op de derde afkondiging.

In de ondertrouw- en trouwaantekeningen worden vaak plaatsen van herkomst genoemd, bij voorbeeld 'van Ruinen' of 'uit de Veenhof'. Dit betekent vaak dat men in die plaats geboren is, maar dat hoeft niet. Als men al een aantal jaren in een plaats gewoond had, kon men ook deze herkomst meekrijgen. Veel gebruikte aanduidingen zijn verder 'j.m.' (jongeman) of 'j.d.' (jongedochter). Dit zegt niets over de leeftijd, maar betekent enkel dat men niet eerder getrouwd was geweest. Ook een zeventigjarige kon in een trouwaantekening 'jongeman' genoemd worden.

In het ondertrouwboek van Gieten vinden we de aantekening: 'Willem Ottens, van Gieten, en Willemtien Nieënhuis, van Valthe. In den H. Huwelijken staat bevestigd den 17 Junii 1784'.

Alle bewaard gebleven trouw- en ondertrouwboeken van Drenthe vóór 1811 zijn te vinden op alldrenten.nl.

Huwelijkscontracten

Als een huwelijksdatum onvindbaar blijkt, kan hij soms nog benaderd worden door de datum van het huwelijkscontract, hoewel die betrekkelijk weinig gesloten werden. Volgens het Drentse Landrecht moest een huwelijkscontract binnen een jaar en zes weken na de sluiting van het huwelijk ondertekend worden. Meestal ligt de datum van een huwelijkscontract echter enkele weken vóór die van het huwelijk. Voor het vinden van huwelijkscontracten zie het hoofdstuk Hoe zet ik mijn onderzoek voort.

Bronnen voor overlijdensdata vóór 1811

Slechts weinig predikanten hielden overlijdens- of begraafregisters bij. Daardoor is het vaak moeilijk of zelfs onmogelijk om een overlijdensdatum te vinden. Voor zover de overlijdens- en begraafregisters bewaard zijn gebleven, zijn ze te vinden op alldrenten.nl.

Begraafregisters

Begraafregisters zijn, net als de door de predikant of koster bijgehouden overlijdensregisters, betrekkelijk zeldzaam. De data die in deze bron worden gegeven zijn vanzelfsprekend meestal niet de overlijdensdata, maar begraafdata.

Uit het begraafregister van Gasselte blijkt dat 'het lijk van Jan Hiddingh van Gasselte' op 27 april 1782 werd begraven. De begraafregisters staan op alldrenten.nl.

Diaconierekeningen

Bij de begrafenissen werd, net als bij dopen en huwelijken, voor de armen gecollecteerd. Deze collectes werden beheerd door de diaconie. In de diaconierekeningen vinden we daarom vaak vermeld bij wiens begrafenis een bepaald bedrag werd ontvangen. Ook bezaten de diaconie het lijkklaken, een zwart laken dat gehuurd kon worden om over de kist te draperen bij de begrafenis. De huur van het lijkklaken werd in de diaconierekeningen verantwoord. De betaling kan enige tijd na de begrafenis en dus na het overlijden plaatsvinden, maar de datum geeft wel een benadering van de overlijdensdatum.

De overlijdensdatum van Jan Ottens kunnen we benaderen door de diaconierekeningen van Gieten te raadplegen. In de inventaris van het archief van de Nederlands Hervormde Gemeente Gieten, dat in het Drents Archief wordt bewaard, vinden we onder inventarisnummer 3 de rekeningen voor de huur van het zwarte laken. Volgens dit register wordt op 9 oktober 1764 2 gulden en 10 stuiver betaald voor de huur van het 'beste swart laken over Jan Ottens'. In december wordt hetzelfde bedrag betaald voor het 'beste zwart laken over de vrouw van Jan Ottens'. De diaconie beschikte over meer lakens, verschillend van kwaliteit, waarvan de huur dus ook verschilde. De rijkste inwoners huurden vanzelfsprekend het beste en duurste laken.

Hierboven bleek al dat Jan Hiddingh op 27 april 1782 werd begraven. In de diaconierekeningen van de diaconie te Gasselte vinden we dat de huur voor het zwarte laken pas acht maanden later, op 15 december 1782, werd voldaan!

Klokkenboeken

Van het kerspel Meppel zijn de klokkenboeken bewaard gebleven. Als iemand overleed werd dit kenbaar gemaakt door het luiden van de klok. Hiervoor moest betaald worden en deze betaling werd geadministreerd in de klokkenboeken. De meeste inwoners van Meppel waren echter vrij van deze betaling, doordat zij of hun voorouders het recht van de klok gekocht hadden. Dit werd in de rekeningen steeds vermeld met behulp van terugverwijzingen, die veel genealogische informatie opleveren.

Op 6 febr. 1796 werd het lijk van Jan ter Wal verluid, 'vrij van de klok (= vrij van betaling), zie den 13 desember 1779'. Op 13 december 1779 vinden we de verluiding van de dochter van Jan ter Wal, 'vrij van de klokke, ziet het jaar 1776 den 20 junij'. Op deze manier volgen we de weg terug door steeds de data waarnaar terugverwezen wordt, op te zoeken. Zo vinden we dat op 25 mei 1753 Hendrik Jans Terwal, koeboer, (Jans vader) werd verluid en op 17 januari 1709 de vrouw van Jan Hendricks van der Wal (Jans grootvader).

De index op de klokkenboeken staat nog niet op alldrenten.nl. Er is wel een index in boekvorm beschikbaar in de Digilounge van het Drents Archief. De scans van de klokkenboeken zijn te vinden op www.drentsarchief.nl in het archief van de Nederlands Hervormde gemeente Meppel

Huwelijksbijlagen

De huwelijksbijlagen van na 1811 kunnen ook overlijdensdata bevatten die elders niet gevonden worden, bijvoorbeeld omdat een register in de loop van de tijd verloren is gegaan.

In de bijlagen bij Herman Hiddings huwelijk op 8 september 1836 vinden we uittreksels van verschillende registers waaruit het overlijden van de grootouders werd aangetoond. Zo is in de bijlagen een extract opgenomen uit de rekeningen van de diaconie te Gasselte, waaruit blijkt dat op 15 december 1782 van Harm Hidding 1 gld. en 8 stuiver is ontvangen voor de huur van het zwarte laken voor zijn vader Jan Hidding. Uit hetzelfde register blijkt dat ter gelegenheid van de begrafenis van 'de weduwe Jan Hiddingh' (= Heiltien Buiting) op 3 februari 1795 uit de bekken (d.w.z. bij de collecte) is ontvangen 10 gld. en 8 stuiver. Het overlijden van Hermans grootouders van moederszijde, Harm Huizing en Roelfien Binders, blijkt uit het register van de 'lijkpredikatiën', dat door de predikant te Odoorn werd bijgehouden. Harm werd aldaar begraven op 21 februari 1804 en Roelfien op 9 februari 1796. Alle registers van de gemeente Odoorn zijn bij een brand in 1823 verloren gegaan, maar dankzij de huwelijksbijlagen kunnen we de begraafdata toch nog achterhalen.

Soms kan een datum nog op andere manier opgezocht worden: Roelof Aling huwde al vóór 1811 met Geessien Willems Kloosters, zodat van hen geen huwelijksakte en dus ook geen huwelijksbijlagen bestaan. Na enig zoeken blijkt echter dat Roelofs zuster Grietje Willems Aling nog op 5 maart 1822 te Sleen huwde. Uit de bijlagen bij haar huwelijk blijkt de overlijdensdatum van haar en Roelofs ouders: Willem Alberts overleed op 7 november 1807 te Ees onder Borger en Hendrikje Roelofs op 12 september 1818 te Odoorn, ten huize van haar schoonzoon. Het overlijdensregister van Borger is verloren gegaan, maar op deze manier hebben we toch een overlijdensdatum gevonden. Ook van de moeder van Geessien Willems Kloosters kan op deze manier het overlijden gevonden worden: in de huwelijksbijlagen van haar zuster Willemtien, die op 12 mei 1820 te Gieten trouwde, vinden we een uittreksel uit het verloren gegane overlijdensregister van Odoorn. Daaruit blijkt dat haar moeder, Aaltien Geerts Eding, op 11 maart 1789 te Exloo overleed. Hierdoor weten we ook haar achternaam, die zij blijktbaar al vóór 1811 voerde.

Voogdijzaken

Als iemand overleed met nalating van minderjarige kinderen werden voogden aangesteld. In de stukken over de voogdij, die bewaard zijn in de archieven van de schultegerechten, wordt soms de overlijdensdatum van de overleden ouder vermeld (zie verder in deze gids).

Lidmatenregisters

De meeste hervormde kerkgemeenten hielden in een lidmatenregister een administratie bij van hun lidmaten (zie verder). Hierin werd soms ook aangetekend als een lidmaat overleed.

Advertenties in kranten

Aan het eind van de achttiende en het begin van de negentiende eeuw werden soms overlijdensadvertenties in kranten geplaatst. Omdat Drenthe toen nog geen eigen kranten kende, werden ze gepubliceerd in dagbladen uit Groningen, Overijssel of Holland (zie het hoofdstuk over dagelijks leven). Het spreekt vanzelf dat we hier alleen de beter gesitueerde Drenten aantreffen.

U kunt via Delpher.nl zoeken op advertenties in talloze oude kranten.

Overlijdensregisters ten behoeve van de successiebelasting

Vóór 1806 hieven de Staten van Drenthe zelf belasting op de nalatenschappen (zie het hoofdstuk over bezit). Om deze belasting te kunnen heffen hield de plaatselijke schulte een register bij met de overledenen in zijn district. Deze aangiften werden vervolgens doorgegeven aan de ontvanger, die de successiebelasting inde. De registers van de schulten zijn van enkele schultambten bewaard gebleven en zijn dan te vinden in het archief van de schultegerechten. De scans van het archief van de schultegerechten zijn te vinden op www.drentsarchief.nl

De registers van aangiften en de rekeningen van de ontvanger (van de 30ste en 40ste penning) bevinden zich in de Oude Statenarchieven, inventarisnummers 1785 (1679-1797, 1802-1805), 1025 (1779-1794), 1786 (1795-1801) en 1484 (1804-1805). De scans van deze inventarisnummers zijn te vinden op www.drentsarchief.nl in de Oude Staten Archieven. Een index op de drie laatste registers is aanwezig in de Digilounge van het Drents Archief.

Deze registers hebben betrekking op een klein gedeelte van de overledenen: aanvankelijk alleen over de Drentse onroerende goederen van personen die buiten Drenthe woonden, geleidelijk aan uitgebreid tot alle erfenissen die niet op (voor)ouders of nazaten vererfden. Meer hierover kunt u lezen in het hoofdstuk over bezittingen.

Lidmatenregisters

Net als tegenwoordig kende de Hervormde kerk doopleden en belijdende leden of lidmaten. Tot het avondmaal werden alleen de lidmaten toegelaten. Men werd lidmaat van een kerkelijke gemeente na gedane belijdenis of op vertoon van een attestatie (getuigenis) van een gemeente waarvandaan men afkomstig was. Van veel gemeenten is de administratie van de lidmaten bewaard gebleven en een heel enkele keer zijn ook de attestaties zelf hierbij gevoegd. In de lidmatenregisters noteerde men wanneer iemand belijdenis gedaan had en wanneer nieuwe lidmaten met attestatie tot het avondmaal werden toegelaten. Daarnaast stelden sommige predikanten van tijd tot tijd een lijst op van alle lidmaten van hun gemeente op een bepaald moment, bijvoorbeeld wanneer een nieuwe predikant het ambt aanvaard had.

Met behulp van de lidmatenregisters kan soms worden vastgesteld wanneer iemand vanuit een andere plaats gekomen was of vertrok. Omdat men slechts met goed gedrag tot het avondmaal werd toegelaten, vinden we in de handelingen van de kerkenraad (ouderlingen en predikant) de handel en wandel van de lidmaten uitgebreid besproken als daartoe aanleiding was (zie verder).

Op 17 september 1789 vertoonde Janna Huisingh, huisvrouw (= echtgenote) van Harm Hiddingh, aan de kerkeraad van de gemeente Gasselte 'attestatie van lidmaatschap uit de Gemeente van Odoorn'. Daaruit blijkt dus dat zij al vóór die datum met Harm Hiddingh gehuwd was. Waarschijnlijk is het huwelijk te Odoorn gesloten, want in Gasselte is het niet ingeschreven. Het trouwboek van Odoorn is bij de brand in het gemeentehuis in 1823 verloren gegaan.

De scans van de lidmatenregisters vóór 1811 zijn te vinden op www.drentsarchief.nl

HET NOTEREN VAN DE GEGEVENS

Kwartierstaat

Al na enige dagen onderzoek zal de hoeveelheid gevonden gegevens zodanig gegroeid zijn dat het lastig wordt om alles terug te vinden en aan te geven welke gegevens nog opgezocht moeten worden. De eerdere resultaten van het onderzoek naar de kwartierstaat-Engelsman gaven we hierboven in de vorm van een tabel, maar naarmate het aantal voorouders toeneemt is het steeds moeilijker deze op die wijze weer te geven.

Er zijn verschillende systemen om gegevens te ordenen. Het meest gebruikelijk is het systeem-Kekulé waarbij de voorouders opeenvolgend genummerd worden: ouders, grootouders enz. De persoon van

wie uitgegaan wordt - in dit geval Herman Engelsman - krijgt nummer 1, zijn vader Harm Engelsman het dubbele (2) en zijn moeder Hinderkien Hiddingh het dubbele plus één (3). Deze nummering wordt voor de verdere generatie voortgezet: Jan Ottens Engelsman wordt $2 \times 2 = 4$, Suzanna Zwiers $2 \times 2 + 1 = 5$, Herman Hiddingh $2 \times 3 = 6$, Aaltien Alingh $2 \times 3 + 1 = 7$, Jakob Engelsman $2 \times 4 = 8$ enz. De voorouders in de rechte mannelijke lijn worden dus genummerd volgens de reeks 2, 4, 8, 16, 32, 64 enz. Op deze wijze kan de kwartierstaat in lijstvorm worden bijgehouden (en eventueel gepubliceerd) zonder dat het al te veel ruimte kost.

De voorlopige resultaten van het onderzoek zien er dan bijvoorbeeld zo uit:

12. Harm Hiddingh, ged. Gasselte 26 okt. 1749, landbouwer te Gasselte, ovl. Gasselte 11 apr. 1836, tr. waarschijnlijk te Odoorn ca. 1788 (vóór 17 sept. 1789; trouwboek niet bewaard gebleven) met
13. Janna Huizingh, geb. of ged. Odoorn 17 mei 1767 (doopboek niet bewaard gebleven; ontleend aan overlijdensakte), lidmaat te Gasselte 17 sept. 1789 (met attestatie van Odoorn), ovl. Gasselte 2 sept. 1833.

Kinderen:

1. Jan Hiddingh, ged. Gasselte 19 aug. 1792.
2. Herman Hiddingh (= nr. 6).
3. Willem Hiddingh, ged. Gasselte 13 febr. 1798.
4. Heildina Roelina Hiddingh, ged. Gasselte 10 mei 1807, tr. Haren 17 juni 1829 Reinder Hoenderken, geb. Noordlaren 17 juni 1803, landbouwer te Noordlaren, zoon van Jannes Hoenderken en Elizabeth Cluiving.
14. Roelof Alingh (tot 1811: Roelof Willems), ged. Borger 7 juli 1776, arbeider te Ees (1815) en te Buinen (1836, 1863), ovl. Buinen 20 nov. 1863, tr. waarschijnlijk te Odoorn ca. 1805 (vóór 25 okt. 1806; trouwboek niet bewaard gebleven) met
15. Geessien Willems Klooster(s), geb. of ged. Odoorn 12 apr. 1784 (doopboek niet bewaard gebleven; ontleend aan overlijdensakte), ovl. Ees (Borger) 7 febr. 1873. Kinderen, o.a.:
 1. Hinderkien, geb. Ees 25 okt., ged. Borger 2 nov. 1806.
 2. Aaltien Alingh (= nr. 7).
16. Roelf Rimmelts Engelsman, begr. Wildervank 25 sept. 1806 (ontleend aan huwelijksbijlagen van nrs. 8 en 9), tr. met
17. Elizabeth Harms, ovl. na 5 dec. 1816.
18. Willem Ottens, ged. Gieten 3 sept. 1747, ovl. Gieten 23 aug. 1802 (overlijdensadvertentie *Opregte Groningsche Courant*), tr. Gieten 17 juni 1784 met
19. Willemtien Nijenhuis (Nieënhuis), geb. Valthe(?) ca. 1762 (bij haar overlijden 52 jr. oud en bij haar huwelijk afkomstig van Valthe; het doopboek van Odoorn, waaronder Valthe viel, is niet bewaard gebleven), ovl. Gieten 13 okt. 1814.

Hoe uitgebreid men de gegevens noteert, hangt af van eigen keuze. In gevallen dat een datum moeilijk of niet te vinden is, kunt u ook bijhouden welke bronnen u geraadpleegd heeft, om te voorkomen dat u later dubbel werk doet en om de oorsprong van de gegevens te verantwoorden.

Genealogie en parenteel

In dit hoofdstuk zijn we uitgegaan van kwartierstaatonderzoek, maar er zijn natuurlijk meer vormen van genealogisch onderzoek, bij voorbeeld genealogie (nazaten in de mannelijke lijn van een stamvader) of parenteel (nazaten in de mannelijke én vrouwelijke lijn). Het is gebruikelijk om genealogieën en parentelen te nummeren met een generatienummer in Romeinse cijfers en een volgnummer per generatie in Arabische cijfers. De resultaten van het voorlopig onderzoek naar de familie Engelsman, aangevuld met enige gegevens, kunnen bijvoorbeeld zo weergegeven worden:

I. Willem Hidding, tr. met Roelfien Huizing.

Uit dit huwelijk:

- 1. Lambert Hidding, ged. Gasselte 27 aug. 1704.*
- 2. Jan Hidding, volgt II.1*
- 3. Hendrik Hidding, volgt II.2*
- 4. Aeltjen Hidding, ged. Gasselte 22 mei 1712.*

II.1 Jan Hidding, ged. 31 juli 1704, begr. Gasselte 17 apr. 1782 (huur zwarte laken betaald 15 dec. 1782), tr. Gasselte 7 mei 1730 met Heyltien Buiting, uit de Veenhof, begr. Gasselte 3 febr. 1795.

Uit dit huwelijk:

- 1. Otto Hidding, geb. 1734/1735, ovl. Gasselte 1 apr. 1811 (76 jaar, ongehuwd).*
- 2. Harm Hidding, volgt III.1*

II.2 Hendrik Hidding, ged. Gasselte 20 okt. 1709, tr. 1e Groningen (ondertr. aldaar 29 okt.) 25 nov. 1735 Sophia Hammink; tr. 2e Zuidlaren (ondertr. Groningen 19 maart) 3 apr. 1743 Hilligje Tamming, ged. Zuidlaren 30 juli 1718, dochter van Jan Tammink en Willemtjen Frilink.

Uit het eerste huwelijk:

- 1. Tale Hidding, volgt III.2*

Uit het tweede huwelijk:

- 2. Willem Hidding, volgt III.3*

enz.

Dit is slechts één voorbeeld van een gebruikelijke nummering. Het spreekt voor zich dat deze nummering gedurende het onderzoek verandert: men vindt immers steeds nieuwe personen in één generatie en het aantal generaties neemt ook toe naar mate men verder in de tijd terugkomt. Met genealogieprogramma's zoals GensDataPro, PRO-GEN of Aldfaer kunt u de gegevens op verschillende manieren weergeven.